

Jindřich Dejmek: Edvard Beneš. Politická biografie českého demokrata. Část druhá: Prezident republiky a vůdce národního odboje (1935–1948).

1. vydání. Praha: Karolinum, 2008, 790 stran, ISBN 978-80-246-1473-1.

Osobnost Edvarda Beneše, diplomata, státníka a politického myslitele patří bezpochyby k nezaměnitelným a nejkontroverznějším postavám naší nedávné minulosti. Odborná i laická veřejnost si neustále klade otázky typu, jestli mohl jednat v letech 1918, 1938 a 1948 jinak a zda k tomu měl politický mandát a oprávnění. Benešovy skutky nebyly jednobarevné a stejně tak nesmí současný zájemce o historii či badatel posuzovat tyto činy černobíle. Napsat životopis osoby přes třicet let politicky angažované, která mnohdy spoluurčovala tep našich dějin, představuje jednu z největších výzev pro soudobého historika. Jak jsem již uvedl, Beneš dodnes vyvolává vášnivé spory a vyostřené polemiky, to však není jediná překážka, před níž je jeho biograf postaven. Kromě toho musí prokázat spolehlivou orientaci v mnoha odborných problémech od protihabsburského odboje přes dynamiku meziválečné doby až po dějinné proměny po skončení druhé světové války. Navíc řada státníkových písemností a dokumentů je roztroušena v rozličných archívech a knihovnách.

Uvedené důvody způsobily dosavadní absenci Benešovy komplexní politické biografie, která by rovnoměrným způsobem pojednala o všech obdobích jeho životního běhu. Proto lze jen uvítat nejnovější pokus Jindřicha Dejmka, jenž se jako jeden z mála badatelů systematicky zabývá vybranými kapitolami z československé diplomacie. Autor rozčlenil z praktických i tematických důvodů Benešovu biografii do dvou dílů. První z nich dovedl do roku 1935, tedy do nástupu Beneše do prezidentské funkce.¹ Druhý díl nedávno objevenější se na pultech knihkupectví mapuje jeho životní cestu až do tragického konce v roce 1948.

Recenzovanou práci Dejmek rozdělil na 13 rozsahem rovnoměrných kapitol. Kniha začíná prvními kroky Beneše v prezidentské funkci. Ten se již v minulosti profiloval jako koncepcní politik. Tuto vlastnost projevoval i v nejvyšší státní funkci, a tak se dozvídáme o Benešových pokusech posílit nejen zahraničněpolitickou pozici, ale také obranyschopnost Československa. Druhý československý prezident usiloval rovněž o jakousi nadstranickost a na rozdíl od dvacátých let tolik nezasahoval do početných vnitrostranických sporů. Bez opakování dějepisných pouček a historických klišé přechází Dejmek k událostem kolem mnichovské dohody. Beneš byl bezesporu postaven před osudové dilema, jehož řešení nebylo doposud požadováno od žádného československého politika. Autor s jeho postupem v období mnichovské krize souhlasí. Poukazuje na to, že v opačném případě by Československo čelilo v izolované válce nepoměrně silnějšímu státu s nevalnými výhlídkami na úspěch (*Dejmek, 2008, s. 176*). Po analýze „osudových dnů“ roku 1938 výklad pokračuje Benešovou abdikací na prezidentskou funkci a následným odchodem z vlasti. Nezpochybnitelná autorita v řadách české a části slovenské veřejnosti i respekt většiny demokraticky smýšlejících českých a slovenských politiků a v neposlední řadě vlastní politická obratnost ho přivedly do čela zápasu odboje s cílem odčinit mnichovské rozervání Československa hrabivými sousedy. Přitom prokázal značné politické dovednosti; neutralizoval vliv ostatních pretendentů vůdcovství odboje (například Milana Hodžy, Štefana Osuského) a vybuodoval státní exilové hnutí, v němž dominoval. Za pozoruhodný výkon Dejmek označil obhájení nulity mnichovské dohody a právní kontinuity Československé republiky, které co do významu přirovnal k Masarykovým činům v průběhu první světové války.

Další kapitoly se pak věnují Benešovu úsilí o zabezpečení budoucnosti nového státu, budování základů tzv. třetí republiky, včetně kontroverzních témat zestátnění a transfe-

ru německého obyvatelstva. Opomenuta není přirozeně ani analýza pohnutých dní roku 1948. Dejmek nejprve tematizoval prehistorii února 1948, pak kriticky zhodnotil Benešovu úlohu v něm. Přitom dospívá k závěru, že prezident chtěl svými kroky zabránit možnosti vzniku občanské války a byl si vědom reálné hrozby sovětské intervence i nezájmu západních demokracií o další osud Československa (*Dejmek, 2008, s. 651–666*).

Poslední dny Benešova života se nesou v tragickém tónu. Přesvědčený, leč těžce nemocný československý demokrat mohl jen bezmocně sledovat, jak se v jeho vlasti etabluje komunistická totalita. Ta systematicky nemilosrdně ničila demokracii, tedy systém, který po dlouhá léta Beneš pomáhal vybudovat a jehož udržení a rozvoji zasvětil celou svou politickou kariéru. Na závěr své monografie autor připojil pronikavou Benešovu biografickou črtu i krátký nástin sporů o hodnocení státníkovy osobnosti.

Někteří čeští a zahraniční historici či historizující publicisté vynášejí své soudy o Benešovi na základě dojmů a nikoli faktů a rádi přitom vytrhávají konkrétní skutečnosti z dobového kontextu. To však rozhodně není Dejmekův případ, jelikož Benešovou doménou nadále zůstávala politika vnější. Recenzovanou práci přinesl autor doposud nejhlubší a nejucelenější sondu do československé zahraniční politiky, kterou mu umožnila výborná znalost archivních pramenů české proveniencí. Dejmek však při své analýze využívá i v našem prostředí prakticky opomenuté polské a britské nevydané dokumenty, které konfrontuje s tištěnými prameny a s odbornou literaturou. Tím provedl dlouho potřebný primární výzkum.

Je sympatické, že autor neskrývá svůj názor na druhého československého prezidenta za prohlášení domácích či zahraničních politiků, nebo za deklarace seskupení různé politické profilace, když hned v úvodu prvního dílu otevřeně mluví o vlastním ztotožnění se s Benešovou politickou koncepcí a tuto linii důsledně dodržuje rovněž ve druhém dílu. Ačkoli se dívá na svého hrdinu pod prizmatem českého historika, nezabraňuje mu to například kriticky zhodnotit jeho vzpomínky (*Dejmek, 2008, s. 147*). Na rozdíl od většiny historiků a publicistů posuzuje klíčové události našich moderních dějin (například Mnichov 1938, poválečnou etatizaci nebo únor 1948) v souvislosti s mezinárodními okolnostmi, čímž přispívá k jejich lepšímu pochopení. Kniha nepochybně patří k fundamentálním pracím o československých soudobých dějinách a bude se s ní muset seznámit každý, kdo o nich chce v budoucnu seriózně psát. Neztratí se však ve skutečně faktograficky nabyté práci historik, který zná první polovinu 20. století pouze zběžně a jehož doménou je, řekněme, středověk? Nemluvě o zvědavém čtenáři z řad veřejnosti, který bude hledat odpověď na otázku: „Co byl Beneš vlastně zač?“ Knize by rovněž prospělo určité „osvěženi“ výkladu politických dějin dílčími studii o ostatních společenskovedních disciplín, jak například ukazují pasáže o Benešových sociologicko-politických úvahách a spisech (*Dejmek, 2008, s. 54, 214–218 a 453–455*). Neměli bychom totiž zapomenout, že byl také myslitelem a plodným publicistou. V monografii postrádám rovněž rozbor mechanismů tvorby československé zahraniční politiky pod Benešovým vedením i způsob, jak do ní hlavní postava práce zasahovala z pozice prezidenta. Zde je to však částečně omluvitelné nedostatkem potřebné materiálové dokumentace. Otázkou zůstává, proč autor uvádí některé citáty v cizím jazyce někdy bez překladu a někdy s překladem v poznámkovém aparátu (*Dejmek, 2008, například s. 180, 267, 293 a 368*). Jako nevhodné hodnotím použití výrazů či slovních spojení z cizích jazyků, pro něž bychom nepochybně našli český ekvivalent (*Dejmek, 2008, například s. 27, 49, 50, 125, 185, 224 a 666*). Vzhledem ke značné jazykové blízkosti českého a slovenského jazyka nepovažuji za nutné překládat originální slovenské texty, nehledě na to, že jednou tak autor učiní a podruhé nikoli (*Dejmek, 2008, s. 34 a 244*). Drobné faktografické chyby jsou přirozeně součástí každé rozsáhlejší studie, ovšem v Dejmekově případě jde o ojedinělé výjimky z precizně odvedené práce (*Dejmek, 2008, s. 51 a 214*).

Monografie se vyznačuje standardní jazykovou úrovní a je doplněna pečlivě vypracovaným poznámkovým aparátem, obsáhlým přehledem použitých pramenů a literatury

a nezbytným jmenným rejstříkem. Je jen škoda, že vzhledem k povaze knihy nakladatelství nepřipojilo tabulku nejdůležitějších Benešových životních dat.

Lze konstatovat, že autor se ke smyslu práce co nejpřesnějiho „*prezentování životního běhu Edvarda Beneše, jeho názorů a především politiky na pozadí složité doby, v níž se pohyboval*“, výrazně přiblížil (Dejmek, 2008, s. 723). Pozitivně budou hodnotit práci ti, kteří chtějí poznat Beneše jako politika, zklamání budou příznivci dějin každodennosti, kontrafaktuálních dějin, historické antropologie a skandálních historických odhalení. Autor však již v názvu knihy nabízel „pouhou“ politickou biografii. Po druhém díle Benešova životopisu od Jindřicha Dejmka by měli sáhnout nejen studenti historických či humanitně orientovaných oborů, ale také trpěliví zájemci o moderní československé (české) dějiny. Určitě se dozvedí mnoho nového a rozhodně neprohloupí.

Miroslav Šepták

¹ Srovnej Dejmek, Jindřich: Edvard Beneš. Politická biografie českého demokrata. Část první: Revolucionář a diplomat (1884–1935). 1. vydání. Praha: Karolinum, 2006, 931 stran.